

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Archiv obce Hněvnice

1878–1945

Inventář

EL NAD č.: 273

AP č.: 358

Mgr. Zuzana Ferencíková

Plasy 2018

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Přílohy:	
Příloha č. 1: Počet obyvatel a domů v obci a seznam doložených starostů	8
Příloha č. 2: Seznam použitých zkratk	9
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce archiválií

Původce archiválií archivního fondu AO Hněvnice zpřístupňovaný tímto inventářem je Obecní úřad v Hněvnicích/Gemeindeamt in Hniemitz/Bürgermeisteramt in Hniemitz, fungující v letech 1850–1945.

Hněvnice (něm. Hniemitz, Hnimitz, Hněmiz) leží 8 km jihovýchodně od Stříbra na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 422 m. Podle Antonína Profouse byl název vsi odvozen z mužského osobního jména Hněven.

Ves je poprvé připomínána v soupisu majetku kladrubského kláštera z roku 1115. V průběhu husitských válek byly Hněvnice, obdobně jako řada dalších klášterních vsí, zastaveny světským šlechticům. V roce 1509 se opět staly součástí jmění benediktinského kláštera v Kladrubech. Soupis poddaných podle víry uvádí roku 1651 v Hněvnicích 54 poddaných, mezi nimiž je zaznamenán i rychtář Vít Gürtler a jeho žena Dorota. Podle soupisu stál ve vsi kostelík Všech svatých, který je v roce 1677 zmiňován jako filiální k farnosti v Horních Sekyřanech.

Po zrušení kláštera roku 1785 bylo kladrubské panství spravováno náboženským fondem. Ve veřejné dražbě jej v roce 1826 koupil Alfréd I. Windischgrätz. Podle Sommera žilo ve 30. letech 19. století v Hněvnicích ve 40 domech pouze německé obyvatelstvo v počtu 248 osob. Nacházela se zde škola a v nedalekém okolí dva uhelné doly – Svatý Petr a Svatý Jan. Ač se později v okolí obce dolování uhlí a s tím související hutnictví železa rozrostlo (především ve Vlkyši, Blatnici a Nýřanech), uchovaly si Hněvnice charakter spíše zemědělské vsi.

Zrušením poddanství v roce 1848 zanikla dosavadní patrimoniální správa, která pokračovala ve své úřední činnosti do roku 1850. Nejnižším správním článkem se staly samosprávné místní obce, a to na základě tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170/1849 ř. z. ze dne 17. března 1849. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada. Až do zrušení vrchnostenské správy patřily Hněvnice k alodiálnímu¹ panství Kladruby knížete Alfréda I. Windischgrätze.

V novém územněsprávním členění připadly do soudního okresu Stříbro a politického okresu Plzeň v Plzeňském kraji. Prvoinstančním úřadem politické správy s všeobecnou působností bylo Okresní hejtmánství v Plzni (v letech 1850–1855 označované také jako podkrajský úřad). V letech 1855–1868 náležela místní obec Hněvnice do obvodu smíšeného Okresního úřadu ve Stříbře. Roku 1868 vznikl politický okres Stříbro, do něhož byly začleněny soudní okresy Stříbro, Touškov a Stod. Správní působnost zde vykonávalo Okresní hejtmánství ve Stříbře (od roku 1918 Okresní správa politická ve Stříbře, od roku 1928 Okresní úřad ve Stříbře).

Stejně jako podle tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení (č. 170/1849 ř. z.), tak i podle obecního zřízení a řádu volebního pro Čechy (č. 7/1864 z. z.) byly v obci ustaveny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorcí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních. Vývoj obecní samosprávy v Hněvnicích v první polovině 19. století zůstává pro nedostatek informací v pramenech neznámý. V pamětní knize obce je sice uveden výčet starostů od roku 1850 do počátku 20. století, ale u žádného z nich nejsou zaznamenána léta setrvání v úřadě.

Obecní výbor se pravděpodobně v roce 1862 finančně podílel na stavbě budovy pro

¹ alodiální – plně svobodný statek (především šlechtický)

zdejší školu. Učitel Peter Rott si dokonce přivydělával drobnými administrativními a písařskými pracemi na obecním úřadě. Ve školní kronice je uvedena přímo funkce *Gemeindesekretär*. Týž pramen obsahuje i složení místní školní rady. Funkci předsedy před první světovou válkou většinou vykonával hněvnický starosta, a proto je možné přesněji datovat funkční období některých čelních představitelů obce.

V roce 1919 bylo v Hněvnicích zvoleno na základě novelizovaných ustanovení o volebním řádu a obecním zřízení (zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb.) obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Prvním poválečným starostou se stal v červnu 1919 Thomas Denk.

Za úřadování starosty Johanna Krippnera byla schválena elektrifikace, provedená roku 1930 za více než 179 000 Kč. Téhož roku byla založena pamětní kniha obce. Kronikářem se stal místní učitel Karl Haala, léta 1937–1941 zapsal učitel Hans Christof.

Po záboru českého pohraničí v roce 1938 se staly Hněvnice součástí Říšské župy Sudety. Patřily do obvodu vládního prezidenta v Chebu se sídlem v Karlových Varech a náležely do působnosti landráta ve Stříbře. Nařízením ze dne 10. listopadu 1938 s platností od 20. listopadu 1938 bylo na sudetoněmeckém území zavedeno německé obecní zřízení (*Deutsche Gemeindeordnung* z 30. ledna 1935), které omezilo dosavadní pravomoci obecních orgánů a učinilo je závislými na rozhodnutí stranických a státních úřadů. Prvními funkcionáři nově zavedeného obecního zřízení se v Hněvnicích roku 1939 stali Johann Herschmann (starosta/*Bürgermeister*), Johann Schwab a Johann Haala (přídělcenci/*Beigeordnete*), Martin Weschta, Josef Lutz, řídicí učitel Hans Christof a Josef Schwab (radní/*Gemeinderäte*). Činnost německého obecního úřadu byla ukončena na základě vládního nařízení č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů, zřízením místní správní komise.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Z dochovaných písemností není evidentní, kde a jakým způsobem byly ukládány. Dne 20. prosince 1955 provedla stříbrská okresní archivářka Bohuslava Lohrová prohlídku a skartaci písemností na Místním národním výboru v Hněvnicích. Do trvalé archivní úschovy převzala vedle písemné dokumentace MNV blíže nespecifikované „staré listiny z let 1885“. K jejich faktickému předání do Okresního archivu ve Stříbře došlo pravděpodobně později, snad v průběhu roku 1958. Po sloučení stříbrského a tachovského archivního pracoviště v Okresní archiv Tachov se sídlem ve Stříbře v roce 1960 přešly archiválie do péče tohoto archivu.

Po územněsprávní reformě (zákon č. 36/1960 Sb.) byly písemnosti fondu AO Hněvnice dne 25. října 1963 delimitovány z Okresního archivu Tachov se sídlem ve Stříbře do Okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích (př. č. 204).

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Pořádání a inventarizace proběhly na základě vyhlášky č. 645/2004 Sb., Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. března 2010 (č. j. SOAP/006-0767/2010) včetně dodatku platného od 15. července 2014 (SOAP/006-1300/2014) a Metodického pokynu archivní správy č. 1/2017 k archivnímu zpracování fondu typu „Archiv obce“ (č. j. MV-35224-1/AS-2017). Přihlédnuto bylo rovněž k Metodickému návodu č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, kterým se vydávají nová základní pravidla pro zpracování archiválií.

Evidenční list NAD archivního fondu vykazoval k 5. dubnu 2013 metráž 0,11 bm a celkový časový rozsah 1878–1944. Fond k tomuto datu obsahoval 8 úředních knih a 1 karton spisů. Během současného pořádání byl zpřesněn počet knih, z původních 8 na 9 (7 úředních a 2 účetní knihy) a celkový časový rozsah na 1878–1945. Metráž zůstala nezměněna.

Vzhledem k neúplnému dochování fondu a zjevné absenci spisového plánu bylo při pořádání použito umělé pořádací schéma, uvedené v příloze č. 1 Metodického pokynu archivní správy č. 1/2017 k archivnímu zpracování fondu typu „Archiv obce“ (č. j. MV-35224-1/AS-2017). Fond byl rozdělen na I. Úřední knihy, II. Spisový materiál, evidující pouze spisy z let 1889–1937, a III. Účetní materiál, obsahující dvě hlavní knihy z let 1944–1945.

V případě archiválií inv. č. 4 a 9 byla datace určena odhadem podle předpokládaného věku domobranců, kterým mohlo být v době sestavování seznamu nejméně 18 let. Jazykem archiválií je kromě dvojjazyčných česko-německých tiskopisů němčina. V době zpracování fondu se písemnosti až na drobná poškození prachem nacházely ve vyhovujícím stavu.

Pamětní kniha obce Hněvnice z let 1930–1998 se dochovala do současnosti. Němečtí obyvatelé Hněvnic, vysídlení v poválečných letech, si ji ponechali a později vyhotovili její přepis. Společně se svými potomky jej v červnu roku 2005 přivezli ještě s kronikou obecné školy z let 1892–1935 a několika dobovými fotografiemi do Hněvnic k příležitosti znovuodhalení pomníku padlým vojínům. Kopie obou přepisů pamětních knih jsou uloženy v knihovnách Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici a Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archivní fond AO Hněvnice z let 1878–1945 obsahuje jen minimum informací o činnosti místní obecní samosprávy nebo o majetkových a hospodářských poměrech obce. Ve fondu dominují především písemnosti týkající se vojenské evidence, které lze částečně využít pro genealogický nebo demografický výzkum.

Pro hlubší poznání historického, sociálního a kulturního vývoje obce je možné doporučit kopie přepisů pamětních knih obce a obecné školy, jejichž osudy jsou popsány ve III. kapitole.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Hněvnice 1878–1945 uspořádala a inventář napsala Mgr. Zuzana Ferenčíková. Čistopis archivní pomůcky zpracovala v březnu 2018 Mgr. Zuzana Ferenčíková ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 29. 3. 2018

Mgr. Zuzana Ferenčíková

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Prameny

Chronik der Volksschule in Hniemitz 1892–1935 [nepublikovaná kopie strojopisu]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

Gedenkbuch der Gemeinde Hniemitz 1930–1998 [nepublikovaná kopie strojopisu]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland. Haida, 1939.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1872.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1886.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1893.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1907.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1913.

Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Plzeňsko–Klatovsko I / Magda Zahradníková (ed.). V Praze : Státní ústřední archiv v Praze, 2003.

Statistický lexikon obcí v Čechách. Praha, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha, 1934.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Zevrubný popis rozdělení země Království českého. Praha, 1854

II. Literatura

BUKAČOVÁ, Irena. Obnova pomníku u příležitosti 890. výročí obce Hněvnice. *Vlastivědný sborník*, Mariánská Týnice : Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005, roč. 15, č. 3, s. 5–7.

BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří a kol. *Paměť krajiny. Soupis drobných památek Nýřanska*. Mariánská Týnice : Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2013.

BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří a kol. *Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce č. 7*. Nakladatelství Českého lesa : Domažlice, Plzeň, 1997.

ČECHURA, Martin. Zaniklý kostel Všech svatých v Hněvnících. In *Dějiny staveb : sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2006*. Plzeň : Klub Augusta Sedláčka se Sdružením pro stavebněhistorický průzkum, 2006, s. 123–127.

DUNDERA, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský.* Praha, 1845.

HERZIG, Anton. *Die Gemeinden des Landkreises Mies. Ihre Geschichte bis 1945 und das Schicksal ihrer deutschen Bevölkerung.* Dinkelsbühl : Heimatkreis Mies–Pilsen e. V., 1975.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích : od počátku státu po současnost.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

NOVÁKOVÁ, Božena a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla A–M.* Praha, 1991.

KAMPER, Jaroslav – WIRTH, Zdeněk. *Topographie der Historischen und Kunst-Denkmale der politische Bezirk Mies.* Prag, 1911.

PALACKÝ, František. *Podrobný popis Království českého.* Praha, 1848.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. I. díl – A–H.* Praha : Česká akademie věd a umění, 1954.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt von Johann Gottfried Sommer, Ehrenmitglied der Gesellschaft des vaterländischen Museums. Sechster Band. Pilsner Kreis.* Prag, 1838.

VRBATA, Jaroslav. *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. Sborník archivních prací, 1962, roč. 7, č. 2, s. 45–87.*

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	287	neuvedeno
1869	356	51
1880	359	53
1890	362	53
1900	354	58
1910	332	60
1921	292	60
1930	312	66

Seznam doložených starostů

Josef Lutz	doložen 1889
Johann Hierath	doložen 1891, 1893
Martin Seitz	1893–1896
Josef Lutz	1896–1899
Johann Zeis	1899–1906 (?)
Lorenz Haala	1906–1909
Stefan Herschmann	1909–1912 (?)
Johann Zeis	1912 (?)–1916 (?)
Thomas Denk	1919–1922 (?)
Stefan Herschmann	1922 (?)–1927 (?)
Johann Krippner	1927 (?)–1932
Josef Hierath	1932–1937 (?)
Johann Herschmann	1939–?

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
bm	běžný metr
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn. č.	evidenční jednotka číslo
inv. č.	inventární číslo
kar	karton
MNV	místní národní výbor
MV	ministerstvo vnitra
př. č.	přírůstkové číslo
ř. z.	říšský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů a nařízení
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
ukn	úřední kniha
z. z.	zákoník zemský

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Úřední knihy

1	Hospodářský plán obecního lesa na léta 1878–1879	1878	ukn 1
2	Hospodářský plán obecního lesa na léta 1896–1905	1895	ukn 2
3	Přihlašovací kniha neaktivního mužstva zemské obrany	1894–1915	ukn 3
4	Domobranecký seznam	1887–[1890]	ukn 4
5	Přihlašovací kniha stálých dovolenců, záložníků a náhradních záložníků	1894–1914	ukn 5
6	Ohlašovací kniha o pobytu mužstva v záloze a na trvalé dovolené	1921–1938	ukn 6
7	Parcelní protokol	1926	ukn 7

II. Spisový materiál

Spisy

8	Výtahy ze zápisů ze schůzí orgánů obecního úřadu (přílohy k obecnímu rozpočtu na rok 1934)	1933	kar 1
9	Domobranecké seznamy, výtahy z domobraneckých seznamů	1889–[1913]	kar 1
10	Seznamy osob povinných odvodem, které mají v obci domovské právo	1895–1937	kar 1
11	Seznamy osob povinných vojenskou taxou	1899–1907	kar 1
12	Výkazy pozemkové daně	1912–1935	kar 1

III. Účetní materiál

Účetní knihy

13	Hlavní kniha příjmů	1944–1945	ukn 8
14	Hlavní kniha vydání	1944–1945	ukn 9

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Hněvnice
Značka archivního fondu:	AO Hněvnice
Časové rozmezí:	1878–1945
Počet evidenčních jednotek:	10 (9 úředních knih, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	14
Rozsah v bm:	0,11
Stav ke dni:	29. 3. 2018
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Zuzana Ferenčíková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Zuzana Ferenčíková
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Mgr. Martina Matušková dne 29. 3. 2018 – č. j. SOAP/060-115/2018